

Išrinktajam J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui p. Viktorui Pranckiečiui
Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komitetui
Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai
Lietuvos mokslo tarybai
Valstybinei lietuvių kalbos komisijai

Vilniaus universiteto vyresnės kartos lituanistų kalbininkų

PAREIŠKIMAS

2019 m. birželio 20 d.

Dėl aktualių valstybinės kalbos politikos klausimų

Vilniaus universiteto vyresnės kartos lituanistų kalbininkų grupė aptarė aktualias bendrinės lietuvių kalbos kultūros problemas ir kalbos ugdymo perspektyvas. Apsvarstę svarbius Lietuvos Respublikos kalbos politikos ir kalbos praktikos klausimus, priėmė šį pareiškimą.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 m. atsirado visos sąlygos įgyvendinti konstitucinę valstybinę lietuvių kalbos nuostatą ir vykdyti apgalvotą, su tarpukario Lietuvos kalbininkų darbų tradicija siejamą valstybinę kalbos politiką. Jos dėka lietuvių kalba sugrįžo į visas viešojo gyvenimo sritis, iš kurių ji buvo išstumta sovietmečiu. Pamažu ėmė gerėti bendrinės kalbos būklė, išugdyta nauja sklandžiai kalbanti žurnalistų karta, išaugo kalbos redaktorių ir vertėjų profesionalumas. Tačiau kartkartėmis atsiranda veikėjų, kurie viešais pareiškimais menkina bendrinės lietuvių kalbos ugdymo tradicijas, skleidžia nepasitikėjimą lietuvių kalbos išgalėmis, gebėjimu jai nuolat atsinaujinti ir tenkinti įvairių sluoksnių žmonių poreikius.

Prieš šias tradicijas ypač aktyviai stojo prie „Naujojo židinio-Aidų“ žurnalo susibūrusi istorikų, žurnalistų ir kalbininkų grupė ir įvairiais kanalais pradėjo skleisti nihilistines pažiūras į lietuvių kalbos norminimą bei ugdymą. Gavusi Lietuvos mokslo tarybos finansavimą, ji vykdė projektą „Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai, 2010–2013“ ir išleido knygas „Lietuvių kalbos ideologija. Norminimo idėjų ir galios istorija“ (red. L. Vaicekauskienė ir N. Šepetys, 2016) ir „Lietuvių kalbos idealai. Kaip keitėsi geriausios kalbos idėja“ (red. L. Vaicekauskienė, 2017). Šiose knygose, taip pat įvairiais žiniasklaidos kanalais grupė atvirai niekina klasikinį lietuvių bendrinės kalbos norminimo ir ugdymo palikimą, ignoruoja Jono Jablonskio ir kitų tarpukario Lietuvos kalbininkų darbus, sovietmečio kalbininkų priešinimosi rusifikacijai įdirbį. Kalbos tvarkyba pateikiama kaip sovietinės ideologijos išraiška, o kalbos priežiūros ir ugdymo institucijos – kaip sovietinis anachronizmas. Demonstratyviai atmesdami bet kokią nuoseklų bendrinės kalbos reguliavimo idėją, kalbą jie sieja su laisvajai rinkai būdingu savireguliacijos procesu ir sąmoningai trina ribas tarp bendrinės kalbos ir kitų kalbos atmainų vartosenos.

Žiniasklaidoje šiais klausimais skleidžiama vienpusė ideologinė propaganda, straipsniuose ir interviu, pokalbiuose nesibodima skleisti atvirą melą apie kalbos politiką formuojančių institucijų veiklą, manipuliuojama selektyviai atrinktomis nuomonėmis, nevengiama iškraipyti į grupės schemas neįtelpančių kalbos faktų. Į tą propagandą įtraukiami įtakingi žurnalistai, bet tuo pat metu užkertamas kelias pareikšti alternatyvią nuomonę. Taip pažeidžiamas žiniasklaidos objektyvumo principas. Kartu Lietuvos mokymo įstaigose, po kurias nuolat važinėja šios grupės nariai, platinamos antikodifikacinės nuotaikos, kalbų maišymo idėjos (plg. jose skaitomų paskaitų temas „Kodėl nereikia bijoti anglų kalbos skolinių?“, „Kodėl lietuvių kalbai visiškai nekenkia skoliniai?“, „Kodėl mišri kalba yra ok ir ką reiškia kalbų maišymas internete?“).

Apsvarstę dabartinę lingvistinę padėtį Lietuvoje, joje propaguojamą itin liberalią kalbos ideologiją ir jos sklaidą, mes, vyresniosios kartos Vilniaus universiteto lituanistai kalbininkai, atsiribojame nuo bendrinei kalbai primetamų nihilistinių idėjų ir manome, kad, remiantis šiuolaikiniais poreikiais, būtina toliau rūpintis saugoti lietuvių kalbos savitumą bei gyvybingumą ir tęsti nuosaikias bendrinės kalbos norminimo ir ugdymo tradicijas, stiprinančias piliečių vienybę ir tautos išlikimo pagrindus. Esame įsitikinę, kad šioms nuostatoms pritaria ir jaunesnių kartų kalbininkai, taip pat kitų mokslo sričių, švietimo, kultūros žmonės. Manome kad prie sėkmingo valstybinės kalbos politikos įgyvendinimo galėtų prisidėti ir tokios organizacinio pobūdžio priemonės.

1. Būtina pasirūpinti greičiau priimti daugelį metų Lietuvos Respublikos Seime gulintį atnaujintą Valstybinės kalbos įstatymą.
2. Reikia paspartinti svarbaus norminamojo veikalo „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ rengimą. Nėra normalu, kad visuomenei labai reikalingas žodynas rengiamas jau antras dešimtmetis, o prie jo darbuojasi vos keletas žmonių, kurių darbas, beje, pagal dabartinę mokslo politiką laikomas taikomąja veikla, neprilygstančia nei tarptautinės, nei nacionalinės svarbos mokslo darbams.
3. Primindami, kad tarpukario Lietuvos ir sovietmečio kalbos norminimo ir ugdymo tradicijos rėmėsi daugiausia vidurio ir Vakarų Europos valstybėse priimtais Prahos lingvistinės mokyklos principais, norime paskatinti kalbos praktikos darbe tų tradicijų nepamiršti ir daugiau remtis plačia įvairių šalių kalbų politikos, priežiūros ir ugdymo praktika, o nesiriboti vien skandinavų ar kai kurių anglakalbių šalių, niekada nepatyrusių okupacijos ir grėsmių jų kalboms išlikti, patirtimi, kurią, beje, mechaniškai siekiama perkelti į Lietuvos dirvą.
4. Manome, kad būtina visaip skatinti populiarios kalbinės literatūros ir visuomenės praktiniams poreikiams pritaikytą kalbotyros darbų rengimą, ieškoti būdų skelbti juos interneto erdvėje, finansuoti jų rašymą ir sklaidą, vienokia ar kitokia forma tuos darbus įtraukti į mokslininkų veiklos repertuarą.
5. Prie lietuvių kalbos mokslo populiarinimo, bendrinės kalbos atsinaujinimo ir jos idėjų sklaidos įvairiomis formomis ir nešališkai turėtų prisidėti žiniasklaida. Visuomenė turi teisę plačiau sužinoti apie mūsų dienų lietuvių kalbotyros plėtrą, naujas kalbos tyrimo kryptis ir gauti objektyvius atsakymus į jai rūpimus kalbos praktikos klausimus.

Dabartinių visuomenės lūžių veikiama bendrinė lietuvių kalba sparčiai kinta. Jos kaita yra nesibaigianti ir nenutrūkstama, tačiau ji neturėtų būti palikta savieigai. Lietuvių bendrinė kalba kuriama ir turtinama didžiulėmis visos tautos pastangomis ir yra reikšminga dvasinės kultūros dalis. Norime tikėti, kad ir toliau ji bus apdairiai puoselėjama, plėtojamos stilistinės jos išgalės ir kūrybinis potencialas, o pati kalba visada bus jauki ir sava visiems ja kalbantiems žmonėms Lietuvoje ir plačiajame pasaulyje.

Pasirašė:

Prof. habil dr. Jonas Palionis, prof. habil. dr. Aldona Paulauskienė, prof. habil. dr. Arnoldas Piročkinas, prof. habil. dr. Evalda Jakaitienė, prof. habil. dr. Birutė Jasiūnaitė, prof. habil. dr. Regina Koženiauskienė, prof. habil. dr. Vitas Labutis, prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia, doc. dr. Bronius Dobrovolskis, doc. dr. Aldonas Pupkis, doc. dr. Regina Venckutė

Raštas su visais parašais yra pas profesorių Joną Palionį. Tel. Nr. 8 686 67160